

Ксьондз С. М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
Малащук І. І.
студент
Хмельницького національного університету
Федорчук М. В.
студент
Хмельницького національного університету

Ksondz S. M.
PhD, Associate Professor,
Khmelnytsky National University
Malashchuk I. I.
Student
Khmelnytsky National University
Fedorchuk M. V.
Student
Khmelnytsky National University

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

PERSPECTIVES OF INTEGRATION OF UKRAINE AND UKRAINIAN COMPANIES IN CONDITIONS OF UNSTABLE ECONOMIC SITUATION

Анотація. У статті розглянуто проблеми інтеграції українських підприємств до європейського простору та перспективи розвитку інтеграційних процесів у майбутньому. Висвітлено проблему відсутності підтримки експорту товару вітчизняних підприємств державою. Зазначено відсутність загальної концепції економічного розвитку в Україні. Відображена проблема переорієнтації українських підприємств на європейський ринок.

Ключові слова: інтеграція, реструктуризація, лібералізація, стратегія, концепція, Європейський союз, Європейська політика сусідства.

Вступ та постановка проблеми. Тема статті є актуальною, зважаючи на нестабільність економічної ситуації в нашій країні. Нестабільною є як макро-, так і мікроекономічна ситуація. Також одним із чинників, що негативно впливають на економіку, є нестабільна політична ситуація, що виникла на Сході країни. Це негативно впливає на розвиток економіки України як загалом, так і в окремих її галузях. Тому для ефективної інтеграції України та її підприємств у європейський простір необхідно визначити причини, які впливають на спроможність українських підприємств до інтеграції на європейський ринок та України загалом до інтеграції в Європу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні останніми роками багато науковців почали приділяти увагу пошуку ефективних форм і напрямів інтеграційної політики, а також питанням проблем інтеграції. Питаннями інтеграційного розвитку та проблемами інтеграції займалися такі вітчизняні вчені, як І. Бураковський, В. Новицький, О. Білорус, Ю. Пахомов, Н. Татаренко, Є. Панченко, А. Філіпенко, Д. Лук'яненко, В. Сіденко, Б. Буркинський, В. Петухова, В. Рокоча, В. Будкін, А. Поручник, А. Румянцев та ін. Вивченням інтеграційних процесів в Україні займалися також такі економісти, як П.О. Черномаз, О.А. Довгаль, М.В. Шуба, А.П. Голіков, О.В. Журавльов та ін. Сьогодні існує досить мала кількість наукових робіт про проблеми та перспективи інтеграції України та українських підприємств, незважаючи на те, що вивченням цих питань займалося досить багато вчених.

Метою статті є визначення причин слабкої інтегрованості українських підприємств та причин, що перешкоджають входженню в ЄС, а також перспектив входження України в європейський простір та виходу вітчизняних підприємств на європейський ринок.

Результати дослідження. Однією з причин слабкої інтеграції українських підприємств є повільний рівень перебудови підприємств. Вітчизняна економіка була майже цілком орієнтована на економіку Російської Федерації. Внаслідок загострення політичної та економічної ситуації між Україною та Російською Федерацією український товаровиробник втратив величезний ринок збуту, а також головного постачальника сировини, мінеральних, паливно-енергетичних та інших матеріалів. Орієнтація вітчизняного товаровиробника на ринок РФ є наслідком перебування України в складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік. За роки незалежності РФ залишалася головним торговельним партнером України, що негативно вплинуло на інтеграцію українських підприємств та економіки загалом.

Іншими причинами, що заважають інтеграції українських підприємств, є:

- невеликий досвід українських підприємств у взаємодії і стосунках із конкурентами на світовому ринку;
- потреба у більш висококваліфікованих кадрах. Ця проблема є актуальною тому, що в Україні спостерігається відтік висококваліфікованого персоналу за кордон, водночас відчувається його нестача;

– недостатність досвіду в аналізі закордонних ринків збуту, наявних конкурентів та споживачів продукції. Тобто головною проблемою українського товаровиробника сьогодні є питання «Що виробляти?», «Скільки виробляти?» та «Куди постачати?»;

– слабкий рівень технічного забезпечення підприємств. Тоді як закордонні підприємства давно працюють за новітніми технологіями, в Україні ці «ноу-хау» науки лише починають запроваджуватись на окремих підприємствах;

– нестача коштів для швидкої інтеграції;

– проблемним питанням є також низький рівень якості вітчизняних товарів і послуг відповідно до стандартів та вимог країн ЄС, а також висока собівартість продукції.

Причин повільного процесу інтеграції національних підприємств можна називати ще багато, оскільки існує велика проблема структурної перебудови української економіки, технічного переоснащення підприємств, упровадження сучасних технологій у виробництві та інші проблеми.

Рівень розвитку, що існує в організаційно-технологічній реструктуризації промисловості України, не задовольняє вимоги ринкової економіки, які існують сьогодні у світі. Про це свідчать опубліковані дані індексу soft power для країн, що розвиваються (Ernst&Young, 2012), тобто індексу так званої «м'якої сили», що трактується як здатність країни впливати на рішення третіх сторін завдяки нематеріальним активам, що не включають військовий та економічний складники. За даними, що опубліковані в період 2012–2017 рр., Україна втратила свої позиції та сьогодні не входить у «Soft Power 30».

У переважній більшості країн світу в сучасних умовах діють спеціальні структурні підрозділи. Вони проводять аналіз як виробничого, так і фінансового секторів економіки. Майже в усіх країнах світу, а також і в Україні, існує такий орган, як Міністерство економіки. Вказане міністерство проводить вивчення, аналіз та прогноз стану економіки країни, займається розробленням структурних макроекономічних прогнозних моделей, проводить глибокі дослідження розвитку міжнародної економіки, а також монетарного розвитку, бере участь у розробленні концепцій, стратегій та програм уряду в економіці та займається низкою інших питань.

Також одним із негативних факторів є те, що в Україні з часів незалежності не було розроблено жодної концепції, яка могла б обґрунтувати довгостроковий розвиток нашої держави або її стратегію хоча б на 20 років. Єдине, що можна відзначити, – це розроблення стратегій щодо окремих галузей економіки чи соціальної сфери (наприклад, Концепція розвитку АПК України, Концепція гуманітарного розвитку України, Концепція розвитку освіти (2015–2025 рр.)). Переглянувши концепції розвитку України, можна відзначити, що концепції розвитку майже кожної галузі були розроблені в 2013–2016 рр., проте не існує Концепції розвитку економіки, а також економічної стратегії країни. Лише в 2015 р. було сформовано економічну стратегію України, яка базувалася на прогнозі дворазового зростання рівня ВВП в країні за 15 років. Ця стратегія мала бути побудована на засадах лібералізації та економічної свободи, проте з відставкою Айвараса Абро-мачуса невідомо, чи буде вона втілена в життя.

Незадовільний рівень розвитку економічної стратегії в Україні знаходить відображення в її позиції у світовому рейтингу Doing Business, де на 2016 р. країна займає лише 83 місце за показником простоти ведення підприємницької діяльності. Тривожним дзвінком є також те, що на 2016 р. Україна посідає одне з перших місць за рівнем коруптованості в Європі (гірший показник – лише у Росії) та перебуває на одному рівні з Філіппінами, Зімбабве. За індексом

економічної свободи Україна є країною з невеликою економікою та посідає 162 місце у світі за цим показником.

Вказані вище концепції та стратегії мають бути пріоритетними для розроблення Міністерством економіки України, включаючи співпрацю цього органу з іншими зацікавленими у цьому питанні міністерствами. Для цього має бути врахована специфіка господарської діяльності окремих підприємств та галузей, у яких вони функціонують. Сьогодні діяльність Міністерства економіки України не можна охарактеризувати як таку, що приводить до покращення розвитку держави та окремих підприємств. Тому необхідна кардинальна зміна у стратегічному плануванні.

У своїй переважній більшості розвинені країни світу експортують товари, які є конкурентоспроможними та менш затратними для виробництва. Якщо ж товари дешевше купити в інших країнах, ніж виготовити в себе, то такі товари зазвичай імпортуються.

Однією з особливостей європейського ринку, до якого прагнуть інтегруватись українські підприємства, є стабільність та висока конкуренція. Проте європейський ринок є слабо освоєним українськими підприємствами, тому підприємства не поспішають виходити зі своїми товарами за межі звичних ринків збуту, адже бояться можливого збитку.

Однією з багатьох перешкод, з якими вітчизняний товаровиробник стикається у процесі просування своїх товарів на європейських ринках, є відсутність досвіду та певних знань у галузях маркетингу та сертифікації своєї продукції. Українським товаровиробникам, які мають орієнтацію на європейські ринки збуту, потрібно долучитись до взаємних стандартів із країнами ЄС. Також не варто покладати великих надій на те, що розвинений ринок ЄС буде орієнтуватись на експорт з України. Ринок ЄС значно перевищує український за розмірами ВВП і в кожній галузі господарства має своїх потужних виробників. Проте існує велика ймовірність вдалого виходу на європейських ринку із такими товарами, як продукти харчування та сировина, необхідна для їх виробництва. Але для досягнення цієї мети наші підприємства мають приділити увагу відповідності своєї продукції стандартам країн ЄС.

Для повноцінної інтеграції вітчизняних підприємств у ЄС необхідно також проаналізувати стратегічні параметри, за якими здійснюється та повинна здійснюватись політика України та ЄС.

У теперішніх реаліях інтеграція України має здійснюватись у межах багатовекторної економічної діяльності, яка має враховувати національні інтереси та інтереси вітчизняних товаровиробників. Насамперед це стосується геополітичних напрямів економічної діяльності, а також інтеграції України до міжнародних структур. Це є пріоритетним напрямом розвитку для нашої держави.

На початку літа 1993 р. Радою Європи на засіданні, що відбулося в Копенгагені, було визначено право країн Центральної та Східної Європи вступати в ЄС за певних умов.

Оскільки ЄС проводить політику розширення своїх кордонів, то виникає спільний європейсько-український кордон, який може сприяти встановленню досить сприятливої економічної ситуації для України. Це може відбутись на відкритті для України додаткових можливостей як у плані інтеграції країни, так і в плані інтеграції її підприємств, а також додаткових можливостей на міжрегіональному та європейському рівнях.

Важливі зміни у зовнішній політиці країн ЄС стали одним із наслідків розширення Європейського Союзу. Ці зміни було відбито в оприлюднених засадних принципах Європейської політики сусідства. В основу цієї політики

було покладено спільне розв'язання проблем як у торгівлі, так і в культурному обміні, у вирішенні економічних питань, у міграції та захисті навколишнього середовища, збереженні пам'яток культури. Для України це не передбачає якихось політичних наслідків, проте дає поштовх до більш тісних стосунків із країнами ЄС. ЄПС пропонує поступовий перехід від звичайної торгівлі та співробітництва до більш тісної інтеграції між Україною та ЄС.

Також в ЄС визначено 4 головні свободи, такі як вільний рух людей, вільний рух капіталів, вільний рух товарів та вільний рух послуг.

Ще одним актуальним завданням для України є вирішення таких питань, як лібералізація та введення безвізового режиму з ЄС.

ЄПС дає можливість участі в єдиному європейському ринку абсолютно всім європейським державам, проте є чітко визначені необхідні реформи, які потрібно провести для інтеграції у Європейську політику сусідства. Оскільки у нашій державі ніколи не було довгострокової стратегії розвитку, то головним завданням для України у процесі виходження в ЄПС є створення довгострокової стратегії економічного розвитку держави та її приведення у відповідність до міжнародних зобов'язань.

Україна є першою з держав, яку відвідали представники Єврокомісії після старту програми ЄПС. Метою візиту Єврокомісії було розпочати переговори про спільний план дій, який стосується добросусідства. У рамках переговорів Європейською комісією було затверджено «План дій Україна – ЄС».

Сьогодні в рамках ЄПС є чітко визначені терміни для укладання нової угоди про заміну УПС, створення зони вільної торгівлі «Україна – ЄС», запровадження для громадян України преференційного режиму пересування.

Нестабільна військова ситуація на Сході України є також однією з причин гальмування експорту Україною до ЄС. Це можна пояснити таким фактором, як зменшення обсягів експорту товарів з Донецької та Луганської областей. Так, обсяг експорту з Донецької області зменшився на 32,2%, а з Луганської області – на 46,3%. Велике зменшення експорту пояснюється тим, що м. Донецьк та Донецька область протягом 2013 р. були лідером за експортом серед всіх областей України. Частка експорту з Донецької області становила 19,6%. Зменшення обсягів виробництва товарів у зоні конфлікту, а також зменшення цін на продукцію чорної металургії привело до зниження експорту продукції металургії.

Іншою причиною низького рівня експорту є те, що іноземні інвестори не впевнені у надійності внутрішнього клімату в Україні для ведення бізнесу. Тобто інвестиційний клімат в Україні є сьогодні не досить сприятливим. Якщо взяти до уваги оцінку експертів Світового банку, які визначають легкість ведення бізнесу у країнах, то Україна посідає 96 місце зі 189 країн, у яких можна почати власну справу. Ці дані підтверджують поганий внутрішній клімат та нестабільну політичну ситуацію, а також складну економічну ситуацію, що спричиняє погіршення інвестиційного клімату в держав для можливих інвесторів. Також із кожним роком, починаючи з 2013 р., зменшується обсяг прямих інвестицій у нашу державу, що погіршує шанси на оновлення основних фондів підприємств та здійснення технічного переоснащення виробництва цими підприємствами.

Також однією з найважливіших проблем, що блокують українських експортерів в інтенсивному освоєнні та інтеграції до європейських ринків, є відсутність підтримки експортної діяльності нашої державою. Тобто формально у нашій державі є стратегія підтримки національного експортера, проте його підтримка повинна здійснюватись

на засадах стимулювання і підтримки експорту, надання кредитів для підприємств-експортерів. Така політика нині Україною не проводиться, що спричиняє фактичну відсутність підтримки експорту за наявної формальної присутності. Також досі не створене експортно-кредитне агентство, яке своєю діяльністю має забезпечувати надання страхових та гарантійних послуг підприємству-експортеру, а також банкам-кредиторам. Така підтримка з боку держави однозначно сприятиме іміджу українських підприємств на ринках ЄС і більш простому процесу освоєння та інтеграції до європейських ринків.

Проте, незважаючи на всі перелічені причини, що заважають як українським підприємствам, так і Україні загалом інтегруватися до європейських ринків, ЄС у 2016 р. стало найбільшим торговельним партнером України. Частка ЄС у структурі експорту становила 44,4%, що є більшим показником, ніж в 2015 р. Зростання цього показника зумовлюється зниженням експорту українських товарів до РФ. Зниження експорту до РФ є наслідком складних політичних відносин між державами та воєнного конфлікту між ними на Сході України.

Російська Федерація проводить активну політику імпортозаміщення українських товарів, тому перед українським товаровиробником постає проблема пошуку ринків збуту своєї продукції, адже раніше більшість підприємств було орієнтовано на РФ та країни СНД. Оскільки ЄС проводить «політику відкритих дверей» як щодо вступу до ЄС, так і щодо експорту, встановлення безвізового режиму тощо, то ринок ЄС може стати альтернативним для вітчизняних підприємств та підприємців, адже ЄС сприяє розширенню асортименту експорту української продукції на своїх ринках збуту.

Однією з найбільш проблемних галузей, переорієнтація якої є дуже важкою та складною, є машинобудівна. Складність переорієнтації цієї галузі пояснюється її орієнтацією на ринок РФ, що створює виробничі ланцюги між вітчизняними та російськими підприємствами. Характерним прикладом є наявність спільних технічних стандартів в авіабудуванні, вагобудуванні та інших галузях машинобудування. Через складну політичну ситуацію з РФ саме машинобудівна галузь зазнала одного з найбільших зменшень експорту серед усіх інших галузей промисловості, відповідно зменшилось виробництво (на 24%). Оскільки в галузі машинобудування Україна та РФ мають спільні стандарти, відмінні від європейських, то стрімка інтеграція цієї галузі до європейського ринку поки що є неможливою.

Висновки. Перспективи інтеграції України та вітчизняних підприємств до європейських ринків збуту сьогодні є досить непоганими, адже ЄС сприяє розширенню українського експорту. Також європейській інтеграції сприяють зближення з країнами ЄС та майбутні перспективи виходження в число країн Європейського Союзу, адже сьогодні Україна прагне стати одним із членів ЄС. Проте хороші перспективи інтеграції нашої держави та її підприємств до європейського простору гальмуються недостатніми знаннями про європейські ринки, повільною перебудовою економіки на європейський лад, надзвичайно повільним переходом багатьох галузей господарства від орієнтації на РФ та країни СНД на орієнтацію на країни ЄС, застарілою технічною оснащеністю підприємств і, відповідно, використанням застарілих технологій для виготовлення товарів, а також неефективністю підтримки державою експорту.

Підтримка України багатьма країнами світу, серед яких є багато впливових, дає можливість визначити напрями розвитку національної економіки з орієнта-

цією на світові ринки, де діють загальні чіткі правила і закони для всіх країн світу, які функціонують на світовому ринку.

Звісно, нашу країну очікує складний період перебудови її економіки, а наші підприємства – складний

період переорієнтації виробництва товарів, але існує велика ймовірність вдалої європейської інтеграції, що позитивно вплине на зміни шляхів розвитку та якості життя, що будуть ґрунтуватися на європейських принципах та цінностях.

Список використаних джерел:

1. Годнев Е.В. Что необходимо выполнить для выхода на рынки ЕС (наш опыт) [Електронний ресурс] / Е.В. Годнев // Евроконсалтинг. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ek-ua.com/consulting-law-firm-ukraine.htm>
2. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах / М.М. Деліні // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014, вип. 2, – С. 58–61.
3. Кузнецова А. Інтеграція України в європейський та світовий фінансовий простір / А. Кузнецова // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 3. – С. 141–148.
4. Окландер Т.О. Проблеми інтеграції українських підприємств до ринку європейського союзу [Електронний ресурс] / Т.О. Окландер. – 2001. – Режим доступу : http://storage.library.opu.ua/online/periodic/opu_2001_2/7-2.html.
5. Панченко Ю. Європейський ринок. Ми його втрачаємо? // Ю. Панченко // Європейська правда від 17.02.2015 р. // Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/02/17/7030948/>
6. Семенюк І.Ю. Проблеми адаптації українських підприємств до євроінтеграційного процесу / І.Ю. Семенюк // Ефективна економіка. – 2015. – № 5 // Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4068>
7. Соколенко С.І. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / С.І. Соколенко // Круглий стіл «Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності» // Режим доступу: <http://ucluster.org/blog/2012/11/kruglijj-stil-perspektivi-ekonomiki-ukraini-v-umovakh-globalnoi-makroekonomichnoi-nestabilnosti/>

Анотація. В статті розглянуті проблеми інтеграції українських підприємств в європейське пространство і перспективи розвитку інтеграційних процесів в майбутньому. Освітлена проблема відсутності підтримки експорту товарів вітчизняних підприємств державою. Відзначено відсутність загальної концепції економічного розвитку в Україні. Відображена проблема переорієнтації українських підприємств на європейський ринок.

Ключевые слова: інтеграція, реструктуризація, лібералізація, стратегія, концепція, Європейський Союз, Європейська політика сусідства.

Summary. The article deals with problems of integration of Ukrainian enterprises into Europe and prospects of development of integration processes in the future. The problem of lack of support for export of goods of domestic enterprises by the state. Indicated no general concept of economic development in Ukraine. Addressed issue reorientation of Ukrainian companies on the European market

Key words: integration, restructuring, liberalization strategy, the concept of the European Union, the European Neighborhood Policy.